

Өсвөр үеийнхэнд үзүүлж буй эрүүл мэндийн тусламж үйлчилгээний ээлтэй байдлыг судласан дүн

Ц.Ананд¹, Ч.Өнөрцэцэг¹, Ө.Гандолгор¹, Б.Бүжидмаа², А.Нямбаяр³, Д.Авирмэд¹, Д.Хишигтогтох¹

¹АШУҮИС, Нийгмийн Эрүүл Мэндийн Сургууль

²Нийгмийн Эрүүл Мэндийн Үндэсний Төв

³Ахмад Насны Эрүүл Мэнд, Хөгжлийн Үндэсний Төв

Цахим уурудан: anandtsevegsuren@gmail.com, Утас: 88038293

Түлхүүр үг:

Өсвөр үеийн эрүүл
мэнд
Тусламж үйлчилгээ
Ээлтэй байдал,
үнэлгээ

Товч утга: Манай оронд өсвөр үеийнхэнд үзүүлэх тусламж үйлчилгээний хэрэгцээг нарийвчлан тодорхойлох, үйлчилгээг зорилтот бүлэгт хүргэх, тэдний эцэг эх, асран хамгаалагчдад уг үйлчилгээг таниулах, сурталчлах, тэдний эрэлт хэрэгцээг хангаж буй эсэхийг судлан нотолгоонд суурилсан мэдээллийг бий болгох, өсвөр үеийнхэнд үзүүлж буй эрүүл мэндийн тусламж үйлчилгээний ээлтэй байдлыг сайжруулах зайлшгүй шаардлага тулгамдаж байна. Тиймээс нийслэлийн 9 дүүрэг, Эх Хүүхдийн Эрүүл Мэндийн Үндэсний Төв (ЭХЭМҮТ)-ийн дэргэдэх өсвөр үеийн кабинетүүдэд өсвөр үеийнхэнд үзүүлж буй эрүүл мэндийн тусламж үйлчилгээний ээлтэй байдлыг судлах зорилгоор Дэлхийн Эрүүл Мэндийн Байгууллага (ДЭМБ)-ын удирдамжийн дагуу болон Монгол улсад мөрдөгдөж буй холбогдох журмын хэрэгжилтийн дагуу үнэлгээг гүйцэтгэсэн. Өсвөр үеийн төвд хандаж байгаа үйлчлүүлэгчдэд адил тэгш үйлчлэх, үйлчилгээг үнэ төлбөргүй үзүүлэх, шаардлагатай тохиолдлуудыг дараагийн шатлалын эмнэлэгт шилжүүлэх зэрэг үйл ажиллагаа хангалттай сайн үнэлгээтэй байна. Харин өсвөр үеийнхэнд тэдний хэрэгцээ, шаардлагад нийцсэн эрүүл мэндийн багц тусламж үйлчилгээг үзүүлэх, үйлчилгээ үзүүлэгчдийн мэргэшсэн байдал, үйлчлүүлэгчийн нууцлалыг бүрэн хангасан үйлчилгээний орчин нөхцөл бүрдсэн байдал төдийлөн хангалттай бус буюу дунд зэргийн үнэлгээтэй байна. Өсвөр үеийн төвийн үйлчилгээ үзүүлэгчдэд зорилтот бүлэгт чиглэсэн багц тусламж үйлчилгээ үзүүлэх мэргэжлийн ур чадвар, бэлтгэгдсэн байдал харилцан адилгүй, цаашид мэргэжилтнүүдийн сургалтын хэрэгцээг тогтоож, чадавхижуулах шаардлагатай байна.

Үндэслэл: Дэлхийн хүн амын 6 хүн тутмын 1 нь буюу 1.2 тэрбумыг 10-19 насны хүүхэд, залуучууд эзэлж байна.¹ Манай улсад 2019 оны байдлаар 502,377 өсвөр насныхан байгаа нь нийт хүн амын 38.3% -ийг эзэлж байгаа юм.² Хүн амын цөөнгүй хувийг эзэлдэг өсвөр насныханд тэдний хэрэгцээ, шаардлага, нас, хүйс, зан үйлийн онцлогт тохирсон эрүүл мэндийн тусламж үйлчилгээний чанар, хүртээмжийг сайжруулах, энэ чиглэлээр олон талт арга хэмжээг авч хэрэгжүүлэх нь манай орны хувьд чухал асуудлуудын нэг юм. Насанд хүрэгчидтэй харьцуулбал өвчлөл, нас баралтын хувь бага байдаг учраас өсвөр үеийнхнийг ихэнхдээ “Харьцангуй эрүүл” бүлэг гэж үзэх нь бий. Гэвч биологи, нийгэм, зан үйлийн хүчин зүйлүүдээс хамаарч өсвөр үеийнхэнд эрүүл мэндийн олон асуудлууд

тулгарч байна.

Нэгдсэн Үндэсний Байгууллагын Хүн Амын Сангийн дэмжлэгтэйгээр 2014 оноос манай орны аймаг, нийслэлийн нэгдсэн эмнэлгийн дэргэд өсвөр үеийн клиникүүд байгуулагдсан. Тухайлбал, ЭХЭМҮТ-ийн өсвөр үеийн клиник нь эрүүл мэндийн тусламж үйлчилгээ, зөвлөгөө, мэдээлэл, сэтгэл зүйчийн тусламж үйлчилгээ, нийгмийн ажилтны тусламж үйлчилгээ үзүүлж жилдээ 2000 гаруй өсвөр үеийнхэнд тусламж үзүүлж байна.

Гэтэл эдгээр клиникүүдээр үйлчлүүлэгчдийн нэгдсэн мэдээлэл, хүний нөөц, чадавхи, үйлчилгээний хүртээмж, чанарын талаарх нэгдсэн мэдээлэл төдийлөн хангалттай бус байна.

Иймд өсвөр үеийнхэнд үзүүлэх тусламж

үйлчилгээний хэрэгцээг нарийвчлан тодорхойлох, үйлчилгээг зорилтот бүлэгт хүргэх, тэдний эцэг эх, асран хамгаалагчдад уг үйлчилгээг таниулах, сурталчлах, тэдний эрэлт хэрэгцээг хангаж буй эсэхийг судлан нотолгоонд суурилсан мэдээллийг бий болгох, өсвөр үеийнхэнд үзүүлж буй эрүүл мэндийн тусламж үйлчилгээний ээлтэй байдлыг сайжруулах зайлшгүй шаардлага тулгамдаж байна.

Зорилго: Өсвөр үеийнхэнд үзүүлж буй эрүүл мэндийн тусламж үйлчилгээний ээлтэй байдлыг судлах

Зорилт:

1. ДЭМБ-аас гаргасан удирдамжийн дагуу өсвөр үеийнхэнд үзүүлж буй тусламж үйлчилгээний ээлтэй байдлын шалгуурын үнэлгээ хийх
2. Монгол улсад баримталж буй холбогдох журмын дагуу нийслэлийн дүүргүүдийн өсвөр үеийн кабинетэд суурилж өсвөр үеийнхэнд үзүүлж буй тусламж үйлчилгээний байдлыг үнэлэх

Арга, аргачлал: Үнэлгээнд нийслэлийн 9 дүүргийн нэгдсэн эмнэлэг (СХД, ЧД, ХУД, БГД, БЗД, СБД, Налайх, Багануур, Багахангай) болон ЭХЭМҮТ-ийн дэргэдэх өсвөр үеийн клиникүүдийг хамруулсан.

Үнэлгээний аргачлал: Үнэлгээг эмнэлэгт суурилсан тоон болон чанарын судалгааны аргаар гүйцэтгэсэн. Судалгааны нэгдүгээр зорилтын хүрээнд сонгогдсон эмнэлгүүдэд өсвөр үеийнхний эмнэлгийн бэлэн байдал, тусламж үйлчилгээний хүрэлцээ, хүртээмж, чанар, ээлтэй байдлыг ДЭМБ-ийн (WHO Adolescent Clinical Guidelines including the Quality Assessment of health service and adolescent clients, 2009) -аас гаргасан үнэлгээний удирдамжийн 20 шалгуур үзүүлэлтийн дагуу шалгах хуудас ашиглан үнэлгээ хийсэн. Мөн Эрүүл мэндийн сайдын 2017 оны 10 дугаар сарын 17-ны өдрийн А/399 дугаар “Өсвөр үеийн эрүүл мэндийн тусламж үйлчилгээг сайжруулах арга хэмжээний тухай” тушаал, Эрүүл мэндийн сайдын 2021 оны 02 дугаар сарын 26-ны өдрийн А/97 “Өсвөр үеийн эрүүл мэндийн тандалтын журам батлах тухай” тушаалын дагуу үнэлгээний хуудас ашиглан гүйцэтгэсэн.

Үр дүн: ДЭМБ-ын удирдамжийн дагуух үнэлгээний үр дүн: Үнэлгээнд хамрагдсан өсвөр үеийн төвүүдийн эрүүл мэндийн тусламж, үйлчилгээний “Өсвөр үеийнхэнд ээлтэй” байдлыг дээрх чанаруудыг багтаасан нийт 20 үзүүлэлт. Өсвөр үеийнхэнд эрүүл мэндийн тусламж үйлчилгээ үзүүлэхэд ямар нэг нөхцлөөр хязгаарладаггүй бодлого, дүрэм журмын хэрэгжилт 78%, Үйлчилгээ үзүүлэгчийн 90.6% нь өсвөр үеийн үйлчлүүлэгчдэд нийгмийн байдлаас нь үл хамаарч адил тэгш үйлчилж, хүндэтгэлтэй ханддаг, ЭМ-ийн дэмжих багийн ажилтнуудын 93.8% нь өсвөр үеийн үйлчлүүлэгчдэд нийгмийн байдлаас нь үл хамаарч адил тэгш үйлчилж, хүндэтгэлтэй ханддаг, Өсвөр үеийнхэнд үзүүлж буй тусламж үйлчилгээ нь үнэ төлбөргүй эсвэл төлөх боломжтой хямд байх бодлого, журмын хэрэгжилт 81.5%, ӨҮК-ийн ажиллах цаг нь өсвөр үеийнхэнд үйлчлүүлэхэд тохиромжтой байдал нь 83.3%, Өсвөр үеийнхэнд үзүүлж буй нөхөн

үржихүйн эрүүл мэндийн тусламж үйлчилгээний нэр төрөл, тэдгээрийг хэрхэн авах талаар хангалттай мэдээлэлтэй байдал 56.2%, Олон нийт өсвөр үеийнхэн өөрт шаардлагатай эрүүл мэндийн үйлчилгээгээ авах, түүний ашиг тусыг ойлгодог, үйлчилгээ авахад нь дэмжлэг үзүүлдэг байдал 85.3%, Эрүүл мэндийн зарим үйлчилгээг өсвөр үеийнхэнд нийгмийн сонгогдсон гишүүд, эрүүл мэндийг сурталчлагч ажилтанууд болон үе тэнгийн сургагч нар түгээдэг, үзүүлдэг байдал 56.2%, Хүнийг эрхийг дээдлэх үйлчлүүлэгчийн нууцлалыг хадгалах зарчмыг баримталсан бодлого, журам мөрдөгддөг байдал 71.4%, ӨҮК-д үйлчлүүлэгчийн нууцлалыг хангасан үйлчилгээ үзүүлдэг байдал 53.7%, Үйлчилгээ үзүүлэгчид нь өсвөр үеийнхэнтэй найрсаг харьцдаг, анхааралтай сонсдог тэдэнд шүүмжлэлтэй ханддаггүй байдал 98.4%, ӨҮК нь хүлээлгийн цаг багатай, үйлчлүүлэгч цаг товлосон болон товлоогүй тохиолдолд үзэж, шаардлагатай тохиолдолд өөр шатлалд илгээдэг байдал 90.4%, ӨҮК-ийн тохижилт сайтай, цэвэр, үзэмжтэй орчин бүрдүүлсэн байдал 82.4%, ӨҮК нь олон төрлийн сувгаар дамжуулан мэдээлэл болон боловсрол олгодог байдал 42%, Эрүүл мэндийн үйлчилгээг боловсруулах, үнэлэх, түгээхэд өсвөр насныхан идэвхтэй байдал 50%, Өсвөр насныхны хэрэгцээ, шаардлагад нийцсэн багц тусламж үйлчилгээг ӨҮК болон дараагийн шатны эмнэлэгт шилжүүлэх тогтолцоогоор дамжуулан үзүүлдэг байдал 78.7%, Үйлчилгээ үзүүлэгч нь өсвөр үеийнхэнд тусламж үйлчилгээ үзүүлэх ур чадварыг эзэмшсэн, тэдэнд хэрэгцээг хангадаг байдал 74%, Үйлчилгээ үзүүлэгчид нь тусламж үйлчилгээ үзүүлэхдээ нотолгоонд суурилсан протокол, удирдамж, гарын авлага ашигладаг байдал 49%, Үйлчилгээ үзүүлэгчид өсвөр үеийнхэнд чанартай, үр дүнтэй тусламж, үйлчилгээ үзүүлэхэд зориулах цаг хангалттай байдал 78.1%, ӨҮК нь шаардлагатай тоног төхөөрөмж, багаж хэрэгсэл, бусад хэрэгцээт зүйлсээр бүрэн хангагдсан байдал 61.8% байна.

Үнэлгээнд хамрагдсан ӨҮК-ийн тусламж үйлчилгээний ээлтэй байдлыг 20 шалгуурын дагуу үнэлж үр дүнг нэгтгэн авч үзэхэд нийт үзүүлэлтийн 40% (8) хангалттай сайн (80%-100%), 45% (9) дунд зэрэг (79%-51%), 15% (3) нь хангалтгүй буюу 50% ба түүнээс доош үзүүлэлттэй байна. Өсвөр үеийн төвд хандаж байгаа үйлчлүүлэгчдэд адил тэгш үйлчлэх, үйлчилгээг үнэ төлбөргүй үзүүлэх, шаардлагатай тохиолдлуудыг дараагийн шатлалын эмнэлэгт шилжүүлэх зэрэг үйл ажиллагаа хангалттай сайн үнэлгээтэй байна. Харин өсвөр үеийнхэнд тэдний хэрэгцээ, шаардлагад нийцсэн эрүүл мэндийн багц тусламж үйлчилгээг үзүүлэх, үйлчилгээ үзүүлэгчдийн мэргэшсэн байдал, үйлчлүүлэгчийн нууцлалыг бүрэн хангасан үйлчилгээний орчин нөхцөл бүрдсэн байдал төдийлөн хангалттай бус буюу дунд зэргийн үнэлгээтэй байна.

Монгол улсад өсвөр үеийнхэнд үзүүлж буй эрүүл мэндийн тусламж үйлчилгээг зохицуулах журмуудын хүрээнд үнэлсэн үнэлгээ: Үнэлгээний хуудас нь “Хүний нөөц”, “Кабинетийн орчин”, “Кабинетийн үйл ажиллагаа” гэсэн бүрэлдэхүүн хэсгүүдээс бүрдсэн нийт 69 шалгуур үзүүлэлттэй. Үнэлгээний шалгуураар

үзүүлэлтийг хангаж байгаа тохиолдолд батлагдсан 0 оноо авах буюу урвуу зарчимтай. Тухайн кабинет нь шалгуурын нийт онооны 50 хувь ба түүнээс дээш хувьтай тэнцэх оноо авсан бол “Муу”, 30-49 хувьтай тэнцэх оноо авсан бол “Дунд”, 29 хувь буюу түүнээс бага хувьтай тэнцэх оноо авсан бол “Сайн” гэсэн ангилалд хамруулж үнэлнэ. (Хүснэгт 1)

Хүснэгт 1. Монгол улсад баримталж буй өсвөр үеийнхэнд ээлтэй тусламж үйлчилгээний холбогдох тушаал, журмын дагуух үнэлгээний ерөнхий дүн

ӨҮК	Оноо	Авсан оноо	Хувь
БГД-ийн ӨҮК	149	29	19%
ХУД-ийн ӨҮК	149	24	16%
БЗД-ийн ӨҮК	149	6	4%
ЧД-ийн ӨҮК	149	14	9%
СХД-ийн ӨҮК	149	40	27%
СБД-ийн ӨҮК	149	28	19%
Найлах дүүргийн ӨҮК	149	34	23%
Багануур дүүргийн ӨҮК	149	33	22%
Багахангай дүүргийн ӨҮК	149	53	36%
ЭХЭМҮТ-ийн ӨҮК	149	26	17%

Өсвөр үеийн кабинетэд ажиллаж буй хүний нөөцийг нийт 11 асуулт 21 оноогоор үнэлсэн. Өсвөр үеийн кабинетийн орчны үнэлгээний хэсэг нь нийт 6 асуултын 52 онооноос бүрдэнэ. Өсвөр үеийн кабинетийн үйл ажиллагааны үнэлгээний хэсэг нь нийт 52 асуултын хүрээнд нийт 76 оноогоор үнэлсэн. Үнэлгээнд хамрагдсан нийслэлийн 8 дүүрэг, ЭХЭМҮТ-ийн өсвөр үеийн кабинет 40 оноо буюу 27%-аас доош оноо авч “Сайн” үнэлгээ, харин алслагдсан дүүргүүдийн нэг болох Багахангай дүүргийн хувьд 53 оноо буюу 36% оноо авсан нь “Дунд” үнэлгээтэй үнэлэгдэв.

Хэлцэмж: Өсвөр үеийнхэнд хүртээмжтэй шаардлагад өсвөр үеийнхэн эрүүл мэндийн тусламж үйлчилгээг хаана ч хэзээ ч авах боломжтой байна. Р.Ж.Ядав (2009 он) нарын судалгаанд дурьдсанаар Чандигарх хотод өсвөр үеийн эрүүл мэндийн ээлтэй кабинетийн үйлчлүүлэгчид өсвөр үеийнхэн тусламж үйлчилгээ авахад ажиллах цагт сэтгэл хангалуун, ӨҮК-ийн хүлээлгийн хэсгийн тав тухтай байдал цэвэр цэмцгэр орчин сайн байна⁶. Бидний судалгаанд өсвөр үеийн эрүүл мэндийн үйлчилгээ үзүүлэх кабинет нь өсвөр үеийнхэн тусламж үйлчилгээ авахад ажиллах цаг нь тохиромжтой байдал, өсвөр үеийнхэнд үзүүлж буй тусламж үйлчилгээ нь үнэ төлбөргүй эсвэл төлөх боломжтой хямд байх бодлого, журмын хэрэгжилт сайн, ӨҮК нь хүлээлгийн цаг багатай, ӨҮК-ийн тохижилт сайтай, цэвэр, үзэмжтэй орчин бүрдүүлсэн байдал сайн байгаа нь дээрх судалгаатай ижил байна.

Дүгнэлт:

1. Өсвөр үеийн төвийн үйлчилгээ үзүүлэгчдэд зорилтот бүлэгт чиглэсэн багц тусламж үйлчилгээ үзүүлэх мэргэжлийн ур чадвар, бэлтгэгдсэн байдал харилцан адилгүй, цаашид мэргэжилтнүүдийн сургалтын хэрэгцээг тогтоож, чадавхижуулах шаардлагатай байна.
2. Өсвөр үеийн төвд үйлчлүүлэгчийн нууцлалыг бүрэн хангасан үйлчилгээний орчин нөхцөл төдийлөн хангалттай бус, сайжруулах шаардлагатай байна.

Ном зүй:

1. UNICEF. *Unicef data: Monitoring the situation of children and women, adolescent demographics*, 2019, 2021.11.01
2. Монгол улсын үндэсний статистикийн хороо, Монгол улсын статистикийн эмхэтгэл. х.36, 2019
3. WHO *Adolescent Clinical Guidelines including the Quality Assessment of health service and adolescent clients*, х.64-83, 2009
4. Эрүүл мэндийн сайдын 2017 оны 10 дугаар сарын 17-ны өдрийн А/399 дугаар “Өсвөр үеийн эрүүл мэндийн тусламж үйлчилгээг сайжруулах арга хэмжээний тухай” тушаал, хавсралт, хавсралт 3
5. Эрүүл мэндийн сайдын 2021 оны 02 дугаар сарын 26-ны өдрийн А/97 “Өсвөр үеийн эрүүл мэндийн тандалтын журам батлах тухай” тушаал, хавсралт 1
6. Р.Ж. Ядав, Ражеш Мехта, Арвинд Пандей, Тулси Адхикари нарын энэтхэг улсын өсвөр насныханд ээлтэй эрүүл мэндийн үйлчилгээний үнэлгээ, Эрүүл мэнд ба хүн ам: хэтийн төлөв ба асуудал, дугаар. 32 (2), х.96-104, 2009

Studying of adolescents health service friendliness

Anand Ts¹, Unurtsetseg Ch¹, Gandolgor O¹, Bujidmaa B², Avirmed D¹
Nyambayar A³, Batzorig B¹, Khishigtogtokh D¹

¹Mongolian National University of Medical Sciences, School of Public Health

²National Center for Public Health

³National Center for Health and Development of Aging population

E-mail: anandtsevsuren@gmail.com, Tel: +976 88038293

Background: Prevalence of diseases among youth is relatively lower than rest of population groups, there are significant health needs that undergo major physical and psychological changes. There is insufficient information on the human resources, service capacity, availability and quality of services of adolescent health clinics. Therefore, this assessment will identify how current healthcare service especially, adolescent health care clinics contribute and help ill adolescent get back to good health.

Aim of study: To assess the current situation, challenges, and further needs of adolescent-friendly health services and accessibility

Results: The services provided to the adolescent center are equally good, such as providing services with equal care and respect, regardless to status to the clients, providing free services, and referring the necessary cases to the next level hospital. However, the provision of a package of health care services to adolescents that meets their needs, the professional skills of service providers, and the provision of a service environment that fully meets the confidentiality of clients were inadequate or moderate quality.

Conclusion: The majority of surveyors concluded there are have needs of policies to increase human resources, refresh and update training, support of health and educational organization and local government to keep skilled human resources for the sustainability of adolescent health units and clinics. The adolescent health center does not have a sufficient service environment that fully ensures the privacy of the client.

Keywords: friendly health, adolescent health, assessment